

Aili Vainikka

Kolmas osa: isoisäni tarina

Tarina pohjautuu sekä isäni Juhon muistoihin että isoisäni Tahvo (Tahvana) Vainikan (1886–1943) elämäntarinaa, jonka hän kertoi kuulusteluissa toukokuussa v. 1933 ylitettyään luvottomasti Suomen valtionrajan ja ilmoittauduttuaan viranomaisille.

Isäni Juhon muistot oloista Tuutarissa vuosisadan alussa ennen vallankumousta olivat hyvin valoisat, sota oli jossain kaukana, hän ja hänen veljensä Antti kävivät koulua, elettiin vielä normaalielämää.

Ensimmäinen maailmansota

Sodan alussa Juhon ja Antin isällä Tahvo Vainikalla todettiin kaulatuberkuloosi eikä hän joutunut rintamalle; tervehdyttyään hänet kuitenkin värvättiin v. 1916 armeijaan ja sotaan. Ensin hänet lähetettiin koulutukseen Tsarskoje Seloon raskaan tykistörykmentin harjoituspataljoonaan ja muutaman kuukauden päästä Riian rintamalle. Siellä hän sai samana vuonna jefreitterin arvon kunnostautumisestaan. Helmi-maaliskuussa v. 1917 Venäjän vallankumouksen aikoihin hän oli samalla rintamalla viidessä erillisessä raskaassa tykistödivisioonassa. Uudenvuodenpäivänä 1918 raskas tykistödivisioona vietiin Siperiaan Ufan kaupunkiin. Rykmentti hajotettiin siellä 19.2.1918 ja sotilaat laskettiin kotiinsa.

Tahvo Vainikka 1930-luvulla.
Kuva: Aili Vainikan arkisto.

Hevosmiehenä armeijassa

Sodasta palattuaan Tahvo ryhtyi viljelemään kotitilaansa, mutta kolmen kuukauden kuluttua hänet otettiin puna-armeijaan, ja hän pääsi hevosmieheksi Krasnoje-Selon tykistökouluun kenraali Butyrkinin suosituksesta. Keisarivallan ajoilta tutut kenraalit taistelivat toisiaan vastaan, toiset punaisten puolella toiset valkoisten puolella. Kun huhut Judenitšin hyökkäyksestä saapuivat Krasnoje-Seloon, Tahvo lähti toverinsa Jooseppi Rampasen kanssa junalla Tsarskoje-Seloon ja siitä jalkaisin läpi hajanaisen rintaman Tuutariin. Kotoa oli sisar lähtenyt hevosta ajamaan Judenitšin tykistöosastoon Viitalan kylään. Tahvo meni sinne ja ryhtyi hevosmieheksi sisarensa sijaan. Tällöin Judenitšin armeija oli n. 12 km:n päässä Pietarista, mutta se joutui alkamaan perääntymisretkensä, joka päättyi siihen, että armeija riisuttiin aseista Narva-joella Viron puolella. Tahvo määrättiin menemään Narvaan hevosmieheksi, mutta hän pakeni ja pääsi rintamaan läpi Venäjän puolelle. Siellä hän joutui baškiirien käsiin, jotka eivät kuitenkaan tehneet Tahvolle mitään pahaa, vaan määräsivät hänet ajamaan tykin kuulia Hatšinasta rintamalle. Tahvo karkasi hevosineen kuitenkin samana päivänä ja ajoi kotiinsa. Viikon kuluttua hän meni kenraali Butyrkinin puheille Tsarskoje-Seloon ja selitti missä oli ollut. Kenraali oli itsekin valkoinen mieleltään, ja otti Tahvon entiseen toimeen hevosmieheksi. Keväällä 1920 Tahvo pääsi kenraali Butyrkinin ansiosta kotiinsa ja alkoi taas harjoittaa maanviljelystä.

(jatkuu sukuseuran verkkosivujen arkistossa <http://www.vainikat.fi>)

Sisällissota, uusi talouspolitiikka ja nälänhädät

Loppuvuodesta 1920 koko maa oli jo syvässä kriisissä. Nälänhätä vei miljoonien ihmisten henget v. 1921–22, Volga-joen seuduilla ja mustanmullan Venäjän alueilla ihmiset kuolivat kokonaisina kylinä, isoisäni mainitsi kertomuksissaan. Eri puolilla Venäjää oli talonpoikaikapinoita, jotka tukahdutettiin verisesti. Virallisesti Neuvostovalta sanoi, että nälänhätää kärsi n. 10 miljoonaa ja nälkään kuoli yli 5 miljoonaa ihmistä, mutta epävirallisesti on sanottu, että nälkää näki 22 miljoonaa ihmistä ja että yli 10 miljoonaa ihmistä kuoli. Lopulta Neuvostovalta pyysi apua ulkomailta, ja sitä saatiin USA:sta ja Euroopan maista, mikä pelasti monien ihmisten elämän.

Koko sisällissota oli yhtä hullunmyllyä, suuri osa ei edes tiennyt kenen puolella taistelee ja minkälaisen aatteen puolesta. Talonpojat kärsivät eniten, heiltä takavarikoitiin hevoset, karja ja elintarvikkeet, ja sitä harrastivat sekä punaiset että valkoiset armeijat. Tahvon hevostmieheksi ottanut kenraali Butyrkin ammuttiin vastavallankumouksellisena Kronstadtin kapinan aikana v. 1921.

V. 1921 Neuvostovallan johtajat julistivat ”uuden talouspolitiikan” (NEP) ajan alkaneeksi ja antoivat talonpojille vapaat kädet yrittää, kunhan valtiolle ennalta määrätyt verot maksetaan. Leninin aloittama NEP-politiikka, sekatalous, joka salli esimerkiksi talonpoikien myydä osan tuotteistaan vapailla markkinoilla, vaihtui v. 1928 valtiojohteisiin viisivuotissuunnitelmiin ja ”taloudelliseen terrorismiin”, jota Stalinin pakkokollektivisoinnit edustivat. Seurauksena koettiin uusi nälänhätä v. 1928–1934, jossa kuoli miljoonia ihmisiä eri puolilla maata, pahiten kärsivät Ukraina ja Kazakstan.

Sisällissodan päätyttyä, kun vielä elettiin vuotta 1921, maanviljelijä Tahvo Vainikka otti vastaan tilaisuuden kehittää omaa taitoaan maataloudessa, ja menestyi siinä niin hyvin, että sai esim. v. 1926 palkinnon maanviljelyksestä. Omaisuutta hänellä silloin oli 6 hehtaaria maata, 4 lehmää ja hevonen. Hän oli tehnyt töitä kovasti ja rakentanut toisen talonkin, ja talouteen oli kuulunut myös Fordson-traktori. Pojat Antti ja Juho toki myös autoivat isää maatöissä. He lopettivat keskikoulun ja pyrkivät molemmat Hatšinan opettajaseminaariin ja pääsivät jatkamaan opiskelua. Seuraavana vuonna oli maanjako, jossa Tahvon perheen viljelysmaa vähennettiin 2,5 hehtaariin, mutta sai hän valita parhaan maan, kun oli palkittu maanviljelijä.

Pajulan koulun johtokunta. Tahvo ylhäällä vasemmalla. Kuva: Aili Vainikan arkisto.

Kollektivisointi

V.1929 Inkerinmaalla alkoi kollektiivitalouksien (kolhoosi) perustaminen, mutta Pajulan kylään ei sellaista perustettu ennen kuin syksyllä 1931, jolloin siihen liittyi kylän 50 talosta yhdeksän taloa. Rangaistukseksi vastahakoisuudesta kollektiivitalouksien perustamiseen viidelle isännälle määrättiin ns. ”kiinteät tehtävät” (*tverdozadanja*) vuonna 1930.

Vuonna 1929 alkanut maanviljelijöihin kohdistettu painostus vaikutti kaikkien perheenjäsenten elämään. Tahvo Vainikan pojat Antti ja Juho saivat potkut Hatšinan opettajaseminaarista, koska heidän isänsä oli ”kulakki”, talonpoika, joka vastusti kollektiivitaloutta. Pojat menivät töihin Pietariin, silloiseen Leningradiin. Perhe menetti kaiken, omaisuus takavarikoitiin, irtaimisto meni ensin ja sitten myös kiinteistö. Kodittomiksi jäivät. Isoäitini sai katon oman entisen piikansa talossa tilapäisesti, ja pojat majailivat tuttavien ja sukulaisten luona.

Tahvo pystyi vielä v. 1930 ylimääräiset ”kiinteät tehtävänsä” suorittamaan, mutta kun v. 1931 hänen viljelysmaastaan otettiin puolet pois ja määrättiin maaveron, tuloveron ja itseveron lisäksi ylimääräisenä verona 9 tonnia perunoita, 9 tonnia kaalia ja 9 tonnia muita vihanneksia annettavaksi valtiolle, ei hän tästä mitenkään pystynyt selviytymään ja hänet haastettiin oikeuteen 15.5.1932.

Pakkotyötuomio

Tahvo esitti pätevästi, ettei pystynyt 1,3 hehtaarin suuruisella tilalla niin suurta määrää viljelemään, että olisi voinut veron maksaa. Häntä syytettiin siitä, että hän oli juottanut kaksi köyhää humalaan ja yllyttänyt heidät pilkkaamaan ja häpäisemään kollektiivitaloutta. Kaikki todistajiksi kutsutut puhuivat Tahvon puolesta, mutta sittenkin annettiin isoisälleni 6 kuukauden pakkotyötuomio.

Tahvo kysyi jälkepäin oikeuden puheenjohtajana toimineelta suomalaiselta Heikki Hirvoselta, kuinka tämä saattoi antaa tuomion, vaikka tuli todetuksi, ettei syytteissä ollut mitään perää. Hirvonen sanoi, ettei Tahvo olisi siinä tapauksessa kuudella kuukaudella päässytäkään. Tahvo määrättiin Pietariin työjoukkoon, joka hän teki kaikenlaista siivous-, rahtaus- ym. työtä päivittäin. Asua piti toisten pakkotyöläisten kanssa, mutta vartioituna häntä ei pidetty ja palkasta hän sai puolet itselle.

Tahvon käydessä asianomaisella luvalla vapaapäivänään kotona 29.9.1932 sinne tulivat illalla klo 11 aikaan kyläneuvostonjäsen Aatu Puumalainen, miliisi ja yksi 1 GPU:n¹ mies. He tekivät ensin kotietsinnän ja veivät Tahvon Tuutarin kyläneuvostoon, josta hänet seuraavana päivänä vietiin Pietariin Gorohovaja-kadun GPU:hun. Siellä häntä kuulusteltiin lyhyesti ennen kuin hänet vietiin Krestyn vankilaan.

Vankileirituomio

Jonkun päivän kuluttua Tahvoa kuulusteltiin taas, ja silloin hän sai tietää mistä häntä syytetään: hän olisi syyskuun puolessa välissä ollut jossain kokouksessa Pajulassa, jossa olisi yllyttänyt muita talonpoikia kieltäytymään maksamasta erästä perunaveroa, hajottanut kokouksen ja yllyttänyt Juhana Vainikkaa hajottamaan kollektiivitalouden, että olisi kuunnellut radiollaan, jollainen Tahvolla kotona oli, ohjelmaa

¹ Neuvostoliiton valtiollinen poliisi.

Suomesta ja levittänyt kylällä huhua, että suomalaiset valloittavat Inkerinmaan ja perustavat Suur-Suomen, sekä että oli kyydinnyt pappi Laurikkalaa Tuutarista Hietamäelle useita kertoja.

Ilmiannon oli tehnyt Pajulan kollektiivitalouden puheenjohtaja Topias Vainikka, em. Juhana Vainikan veli. Samalla oli vangittu myös Mikko Vainikka ja Juho Pöllä. Juhana Vainikka oli vangittu jo aikaisemmin. Juttu oli oikeastaan aiheutunut Juhana ja Topias Vainikan välisestä riidasta. Asian käsittelyssä Tahvo osoitti, ettei hän ollut laisinkaan ollut siinä kokouksessa, josta puhe oli, mutta sitä ei otettu huomioon. Hänet tuomittiin GPU:n kollegiossa viideksi vuodeksi kuritusvankileirille, muut saivat kolme vuotta.

Isoisäni siirrettiin Krestyn vankilasta Nishegarodskajan vankilaan ja sieltä hänet kuljetettiin 640 henkeä käsittävässä lähetyksessä 5.10.1932 Reffselän asemalle Neuvosto-Karjalaan. Sieltä vietiin vartioituina 54 henkeä metsään n. 20 km länteen, missä he rakensivat ensin parakit ja alkoivat sitten tehdä metsätöitä. Leiri oli ns. Konslagerin 10 *lagpunkt*i ja sen väkiluku kasvoi neljässä kuukaudessa 1700 henkeen. Leirillä Tahvo pääsi jo parin viikon päästä ammattitaitoisena työnjohtajaksi parakkien kattamisessa. Leirin johtajana oli venäläinen insinööri, joka johti parakkien rakentamista. Hänet oli tuomittu tottelemattomuudesta kolmeksi vuodeksi pakkotyöhön.

Pako leiriltä

Tammikuun lopulla sai isoisäni samalla leirillä olleelta Juhana Vainikalta kuulla, että kaikki hänen irtain omaisuutensa oli otettu veroista valtiolle. Nyt alkoi isoisäni Tahvo tuumia karkaamista leiriltä ja hän alkoi keskustella asiasta leirin insinöörin kanssa, joka lupasi hankkia passit. Kun rahaa ei ollut, teki Tahvo insinöörin kanssa sellaisen sopimuksen, että hän kirjoitti työmiestensä luvun suuremmaksi kuin mitä se oli, ja insinööri vahvisti ilmoituksen. Kun tämän ilmoituksen mukaa annettiin leipää ja ruokatavaroita, niin möivät isoisäni ja insinööri yhdessä liiat ruokatavarat. Insinööri sai eräältä Tverin karjalaiselta, joka oli kai aikoinaan ollut kyläneuvoston jäsen, useita leimalla varustettuja henkilötietokaavakkeita, joista isoisäni täytti itselleen kaksi kappaletta eri nimille.

5.2.1933 lähtivät leiriltä insinööri, isoisäni ja kaksi muuta työnjohtajaa Venjoen seurakunnan Saksalan kylästä, eräs venäläinen sekä em. Tverin karjalainen. Tahvo antoi piletirahat toisille, ja lähti itse Tokkarin asemalta insinöörin kanssa Pietariin, toisten matkustaessa Reffselän asemalta. Pietarissa isoisäni kävi sisarensa luona Hirvisaaressa (nykyään Vasiili-saari) ja oli sitten salaa kolme päivää kotona.

Pidätystä peläten Tahvo päätti mennä pohjoiseen töihin ja matkusti Hibinogorskiin, mutta ei voinut väärällä henkilötodistuksella jäädä sinne töihin, kun siellä oli noin 30 tuttua perhettä kotipuolesta karkotettuina. Hän palasi kotiinsa ja varustautui lähtemään Suomeen. Viikon kuluttua hän matkusti Kannanlahteen ja yritti päästä sieltä ostamallaan suksilla Suomeen. Neljä päivää hiihdettyään hän oli pakotettu väsyneenä ja eksyneenä kääntymään takaisin ja palaamaan Kannanlahteen. Sieltä hän matkusti kotiinsa, jossa oli 3-4 vuorokautta. Sitten hän oleskeli Pietarissa sisarensa luona ja väliin Tuutarin Kippolassa toisen sisarensa kotona.

Pako Suomeen

Keväällä 1933 oli suuri passinuudistus käynnissä ja kun oli määrätty, että 15.5.1933 mennessä tulee kaikkien vaihtaa passi, Tahvo ymmärsi, että nyt oli pakko yrittää Suomeen tai muuten joutuu kiinni. Isoisälläni oli Pietarissa tuttava Simo Pöllä palokuntalaisena, ja Tahvo mainitsi hänelle, että lähtisi Suomeen, jos pääsisi. Pöllä kertoi, että hän tuntee erään suomalaisen, joka lähtisi mukaan. Pöllä toimitti Tahvon tapaamaan suomalaista, joka oli nimeltään Niilo Syrjä ja töissä stadionrakennuksella. Tapaaminen oli 6.5.1933 eräässä

olutkahvilassa. Miehet sopivat, että he lähtevät Laatokan pohjoispuolitse aivan lähipäivinä, ja Tahvon tehtäväksi jäi matkalippujen hankkiminen. Kun isoisäni ei seuraavana päivänä saanut lippuja, ilmoitti Syrjä toistamiseen tavattaessa myöhemmin, että hänellä olisi toveri, joka myös lähtisi mukaan, jos Tahvo voisi hankkia hänellekin piletin.

Maanantaina 8.5.1933 Tahvo osti kolme piletteä Suitshajan asemalle Muurmannin radan varrella. Matkaa varten isoisäni hankki kompassin ja hänen poikansa Juhana eli Juho-isäni, joka oli palokuntalaisena ilmailokuvauksasemalla, toi isälleen kartan. He matkustivat Pietarista 9.5.1933 klo 13.20 lähteneellä junalla ja saapuivat Suitshkajaan 10.5.1933 klo 16 aikaan. Sieltä ensin maantietä 17 km kuljettuaan he lähtivät samoamaan kohti Suomen rajaa metsiä myöten kartan ja kompassin avulla, viettäen yöt metsässä. Ihmisiä he eivät metsätaipaleella tavanneet, mutta lähellä rajaa he näkivät yhden GPU:n sotilaan, joka ei onneksi huomannut pakolaisia. Kuljettuaan kuudetta vuorokautta he ylittivät valtakunnanrajan 16.5.1933, ja menivät erään tapaamansa puunhakkaajan neuvomana kylään, jossa ilmoittautuivat rajavartiostossa ja joutuivat pidätetyksi. Heidät vietiin Sortavalaan kuulusteltavaksi.

Kuulustelut ja asettuminen Suomeen

Kuulusteluissa Tahvo Vainikka selitti saapuneensa Suomeen pakolaisena siksi, että oli joutunut kotiseudullaan ankaran poliittisen painostuksen alaiseksi ja tuomittu pakkotöihin, josta karanneena hänellä ei ollut mitään turvaa Neuvostoliitossa eikä mahdollisuutta enää siellä pakoillakaan uuden passiasetuksen tultua voimaan. Hän pyysi jäädä Suomeen asumaan, ja jos luvan saa, ryhtyä työllään itseään elättämään. Neuvosto-Venäjälle hän ei halua millään palata ainakaan niin kauan kuin siellä neuvostohallitus on voimassa. Mukanaan Tahvolla ei ollut mitään papereita; rahaa oli 10 kultaruplaa. Tuttavia Suomessa hänellä oli, mm. naapuri Antti Vainikka toimessa Kouvolan Seurahuoneella ja serkku Aatu Lamppu Tampereella.

Kuvassa oikealla Tahvo Vainikka. Vasemmalla mahdollisesti Antti Vainikka ja keskellä hänen vaimonsa. Kuva: Aili Vainikan arkisto

Tahvana Vainikka vapautettiin Sortavalassa 29.5.1933 ja toimitettiin valtionpakolaisavustuskeskuksen huostaan Viipuriin. Hänelle myönnettiin maahantulolupa, joka ei kuitenkaan oikeuttanut häntä oleskelemaan raja-alueilla.

Isoisäni Tahvo Vainikan elämästä Suomessa tiedän sen, että hän sai Suomen kansalaisuuden v. 1940. Viimeiset elinvuotensa hän asui Riihimäellä ja oli töissä hotellin talonmiehenä. Hän kuoli syöpään v. 1943. Isäni Juho ja äitini Susanna kävivät isoisän haudalla Riihimäellä ensimmäistä kertaa v. 1978 ja seuraavana vuonna uudelleen, kun haudalle oli laitettu graniittikivi. Nyt kaikki jälkeläiset pääsevät käymään siellä ja osoittamaan kunniaa isoisällemme.

Joulukuussa 1934 Neuvostoliitossa alkoivat uudet puhdistukset, kun Leningradin läänin kommunistisen puolueen 1. sihteeri Sergei Kirov oli murhattu Smolnassa. Epäluotettavien listoille joutuivat mm. suomalaiset, ja Juho-isäni sai potkut työmaalta. Keväällä 1935 isoäitini Katri, Antti-setäni ja Juho-isäni karkotettiin Keski-Aasiaan ja heidän vaelluksensa kohti tuntematonta alkoi.